
WSCHODNI ROCZNIK HUMANISTYCZNY
TOM XX (2023), №4
s. 85-101
doi: 10.36121/lachowiczlegucka.20.2023.4.085

Magdalena Lachowicz, ORCID 0000-0003-0343-0738
(Uniwersytet im Adama Mickiewicza)
Agnieszka Legucka, ORCID 0000-0002-9438-2606.
(Akademii Finansów i Biznesu Vistula,
Polski Instytut Spraw Międzynarodowych)

Państwa bałtyckie wobec rosyjskiej propagandy pokoju po 2022 roku

Streszczenie: Celem artykułu jest zbadanie rosyjskiej propagandy pokojowej w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej. Zakres czasowy niniejszego artykułu dotyczy lat 2014-2023, ze szczególnym uwzględnieniem rosyjskiej pełnoskalowej agresji po 24 lutego 2022 roku. W rosyjskiej propagandzie Ukraina jest przedstawiana albo jako część Rosji, albo jako antyrosyjska, działająca pod wpływem Zachodu. Władimir Putin upomina się o historyczne prawa do Ukrainy, szczególnie nawiązując do początków państwa rosyjskiego. Ta perspektywa historyczna wpływa także na kulturowe poczucie wyższości Rosjan nad Ukraińcami. Analiza dotyczy dotychczasowej polityki Rosji wobec Ukrainy, konsekwentnie realizowanych celów strategicznych Rosji w jej imperialistycznej polityce na arenie międzynarodowej. Pytania badawcze brzmią: jak Rosja przeformułowała ideę pokoju, aby podkreślić swoje interesy na świecie i jak zareagowały na to państwa bałtyckie. Złożoność rosyjskiej propagandy wobec Ukrainy zbadano na przykładzie państw bałtyckich (Estonii, Litwy i Łotwy) przy założeniu, że kraje te nie podążają za rosyjską propagandą na Ukrainie.

Słowa kluczowe: Rosja, państwa bałtyckie, Ukraina, propaganda.

The Baltic states towards Russian peace propaganda after 2022

Annotation: The aim of this article is to examine Russia's peace propaganda in the context of the Russian-Ukrainian war. The time frame of this article is 2014-2023, with a particular focus on Russian full-scale aggression after 24 February 2022. In Russian propaganda, Ukraine is portrayed either as a part of Russia or as anti-Russia, acting under Western influence. Vladimir Putin asserts historical rights over Ukraine, especially harking back to the origins of the Russian state. This historical perspective also influences the cultural sense of Russian superiority over Ukrainians. It is analysed Russia's past policy towards Ukraine, Russia's consistently pursued strategic objectives in its imperialist policy in the international arena. The research questions are: how Russia reframes the idea of peace to highlight its interests in

the world and how Baltic States reacted on it. The complexity of Russian propaganda toward Ukraine is examined through a case study of the Baltic States (Estonia, Lithuania, and Latvia) with the assumption that those countries do not follow Russia's propaganda over Ukraine.

Keywords: Russia, Baltic states, Ukraine, propaganda.

Celem artykułu jest przedstawienie rosyjskiej propagandy pokoju w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej. Zakres czasowy niniejszego tekstu dotyczy lat 2014-2023, ze szczególnym uwzględnieniem rosyjskiej pełnoskalowej agresji po 24 lutego 2022 roku. Rozumienie rosyjskiej propagandy pokoju wywodzi się z czasów dyplomacji ZSRR, która wynikała „z błędnej wiary w to, że krajem, który stosuje nieludzkie metody rządzenia na swoim terytorium, można stworzyć uczciwy i trwały pokój”¹. Współcześnie władze rosyjskie również deklarują dążenie do pokoju, podczas gdy w tym samym czasie prowadzą pełnoekranowe działania zbrojne przeciwko Ukrainie. Poniższy tekst analizuje źródła szczególnego postrzegania Ukrainy przez Rosję, w tym kulturowe poczucie rosyjskiej wyższości nad Ukraińcami. Przedstawia też rzeczywiste cele Rosji wobec Ukrainy z wykorzystaniem haseł pokojowego współlistnienia. Pytania badawcze tekstu brzmią: w jaki sposób Rosja promuje ideę pokoju w trakcie wojny z Ukrainą i jak państwa bałtyckie odnoszą się do deklaracji i działań Federacji Rosyjskiej w trakcie wojny z Ukrainą. Złożoność rosyjskiej propagandy wobec Ukrainy jest analizowana na przykładzie państw bałtyckich Estonii, Litwy i Łotwy.

1. Miejsce Ukrainy w rosyjskiej polityce imperialnej

Stosunek Rosji do Ukrainy jest skomplikowany. W literaturze wskazuje się na szereg podstaw rosyjskiej agresji na Ukrainę². Dla jednych jest to przejaw postkolonialnego syndromu utraconego terytorium³, dla innych jest geopolitycznym budowaniem „strefy wpływów” Rosji jako mocarstwa regionalnego o aspiracjach globalnych, w których Ukraina nie jest podmiotem stosunków międzynarodowych, ale terytorium, gdzie ścierają się interesy mocarstw⁴. Stąd w rosyjskiej propagandzie Ukraina występuje albo jako część Rosji, albo jako „anty-Rosja”, działająca pod wpływem i na zlecenie Zachodu⁵. Sięgając głębiej, zarówno politycy (w tym Władimir Putin) i autorzy rosyjscy wskazują na historyczne prawo Rosji do Ukrainy, w tym szczególnie do odwoływania

¹ M. Kornat, *Jalta – fałszywa wizja pokoju światowego*, [w:] *Jalta. Rzeczywistość, mit, pamięć*, red. Łukasiewicz S., Warszawa 2019, s. 15-16.

² V. Götz, J. Staun, *Why Russia attacked Ukraine: Strategic culture and radicalized narratives*, „Contemporary Security Policy”, 2022, vol. 43, No. 3, s. 482-497, <https://doi.org/10.1080/13523260.2022.2082633>.

³ V. Tolz, S. Hutchings, *Truth with a Z: disinformation, war in Ukraine, and Russia's contradictory discourse of imperial identity*, „Post-Soviet Affairs”, 2023, vol. 39, No. 5, s. 347-365, <https://doi.org/10.1080/1060586X.2023.2202581>.

⁴ S. M. Walt, *Liberal Illusions Caused the Ukraine Crisis*, „Foreign Policy”, 2022, <https://foreignpolicy.com/2022/01/19/ukraine-russia-nato-crisis-liberal-illusions/>; J. J. Mearsheimer, *Why the West is principally responsible for the Ukrainian crisis*, „Economist”, 2022, <https://www.economist.com/by-invitation/2022/03/11/john-mearsheimer-on-why-the-west-is-principally-responsible-for-the-ukrainian-crisis>.

⁵ A. Legucka, J. Szczudlik, *Breaking Down Russian and Chinese Disinformation and Propaganda About the War in Ukraine*, „Strategic File PISM”, 2023, No. (2) 123, <https://www.pism.pl/publications/breaking-down-russian-and-chinese-disinformation-and-propaganda-about-the-war-in-ukraine>.

się do źródeł państwa rosyjskiego w Rusi Kijowskiej. Po pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę badacze przekonują na swego rodzaju obsesję prezydenta Rosji Władimira Putina na punkcie Ukrainy⁶. Przekonują oni, że aneksja Krymu w 2014 r. zwiększyła poparcie dla przywódcy Rosji, dlatego też przyszłość Ukrainy jest nie tylko elementem polityki zagranicznej FR, ale kwestią rosyjskiej polityki wewnętrznej, w tym stabilności autorytarnego reżimu politycznego w tym państwie.

Rosjanie po rozpadzie ZSRR odkryli na nowo geopolitykę⁷. Geografia dawała największemu terytorialnie państwu rosyjskiemu determinizm do bycia mocarstwem. Ale przestrzeń – jak wskazywało wielu innych badaczy – nie była zawsze Rosjanom przychylna⁸. W kulturze strategicznej Rosji „posiadanie” Ukrainy jest związane z bezpieczeństwem Rosji, z syndromem „obleżonej twierdzy” (Rosja jest otoczona wrogami), w której państwo ukraińskie jest przedstawiane jako *proxy* dla Stanów Zjednoczonych⁹. Jednocześnie Rosja uzasadnia agresję przeciwko Ukrainie, przekonując o konieczności obrony ludności rosyjskojęzycznej. W społeczeństwie rosyjskim przeważa pogląd, że Rosja nigdy na nikogo nie napadała i jeżeli sięgała do instrumentów wojskowych, to czyniła to tylko w sytuacji obrony i ochrony Rosjan¹⁰. Taką argumentację też prowadzą rosyjskie władze i propaganda w odniesieniu do Ukrainy.

Jednym z najbardziej rażących przejawów antyukraińskiej polityki i propagandy Rosji było systematyczne fałszowanie historii. Rosjanie kreowali mity o „trzech gałęziach rosyjskiego narodu”, idei panslawistycznego uniwersalizmu oraz „socjalistycznego braterstwa” z celem udowodnienia, że Ukraińcy i Białorusini są w gruncie rzeczy Rosjanami. Do tych pomysłów odwołuje się Putin, który m.in. w artykule 12 lipca 2021 r. napisał, że Ukraińcy stanowią odwieczną, nieodłączną część „trójjedynego narodu ruskiego” (*триединый русский народ*). Według Putina idea tego narodu opiera się na tysiącletniej historii, języku, „ruskiej” identyfikacji etnicznej, wspólnej przestrzeni kulturowej oraz religii prawosławnej¹¹. Związki Ukrainy z państwem rosyjskim – przekonywał Putin – mają charakter organiczny i tylko w jedności z Rosją, Ukrainę czeka rozwój. W innym przypadku – państwo ukraińskie czeka rozpad. W narracji rosyjskich władz odrzucono prawo Ukrainy i Białorusi do tworzenia suwerennego państwa, sugerując, że wspólną ojczyzną dla wszystkich powinna być Rosja.

⁶ K. Liik, *War of obsession: Why Putin is risking Russia's future*, „European Council on Foreign Relations”, 2022, <https://ecfr.eu/article/war-of-obsession-why-putin-is-risking-russias-future/>.

⁷ A. Legucka, *Geopolityczne uwarunkowania i konsekwencje konfliktów zbrojnych na obszarze poradzieckim*, Warszawa 2013.

⁸ I. L. Solonevich, *Narodnaya Imperiya*, Moscow 1991, s. 48.

⁹ V. Götz, J. Staun, *Why Russia attacked Ukraine...*

¹⁰ B. B. Krillov, Yu. N. Kryuchkov, *Vliyanie voyny na razvoitie i mezhdunarodnoe znachenie Rossii*, „Voen'naya Mysl”, 2008, no. 2.

¹¹ *Statja Władimira Putina „Ob Istoriceskom Jedinstwie Russkich i Ukraincew”*, Priezidient Rossii, 12 July, [Статья Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев», Президент России], 2021, <http://kremlin.ru/events/president/news/66181>; Domańska, M., *Putin's article: 'On the historical unity of Russians and Ukrainians'*, „OSW Analyses”, 2021, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2021-07-13/putins-article-historical-unity-russians-and-ukrainians>.

2. Propaganda Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy po roku 2014 i po roku 2022 – perspektywa porównawcza

To, co odróżnia rosyjską propagandę dotyczącą agresji na Ukrainę w 2014 r. od tej z 2022 r., to skala manipulacji, dezinformacji i propagandy dotyczącej powodów inwazji, natomiast w samej argumentacji nie ma wiele różnic¹². Niektórzy autorzy podkreślają brak przygotowania kampanii informacyjnej dla inwazji, w przeciwieństwie do komunikacji związanej z aneksją Krymu¹³. Punktem zwrotnym dla rosyjskiej elity władzy była ukraińska Rewolucja Godności, odbywająca się na przełomie 2013-2014 r., która doprowadziła do ucieczki z kraju prorosyjskiego prezydenta Ukrainy – Wiktora Janukowycza i wyboru Petra Poroszenko. Wpłynęło to na zmianę w ukraińskiej polityce zagranicznej na prozachodnią. Putin zinterpretował to jako niebezpieczną tendencję, która może mieć duże znaczenie dla rosyjskiej polityki wewnętrznej (utrzymania systemu putinowskiego) oraz zagranicznej i bezpieczeństwa (zwiększenie wpływów UE i USA w rosyjskim sąsiedztwie oraz osłabienie pozycji Rosji w basenie Morza Czarnego). Od tych wydarzeń wyklarowały się trzy międzynarodowe cele FR i potwierdzające ją narracje Rosji wobec Ukrainy.

I. Rosji zależy na zmianie istniejącego porządku międzynarodowego, poprzez osłabienie Zachodu, głównie USA. Toczony konflikt zbrojny FR przeciwko Ukrainie jest przedstawiany jako wojna zastępcza USA wobec Rosji, do której została „zmuszona” m.in. przez ekspansję NATO na wschód oraz narastającą rywalizację międzynarodową¹⁴. Władze rosyjskie przekonują więc, że sankcje zachodnie nie są związane z jej agresją na Ukrainę, ale rzekomo mają tylko służyć osłabieniu Rosji na arenie międzynarodowej. Odbiorcą tych przekazów jest głównie rosyjskie społeczeństwo a także państwa Globalnego Południa. Dlatego w odniesieniu do wojny w Ukrainie w prokremlowskich mediach mówi się o ukraińskich władzach jako „marionetkach Waszyngtonu”. W ten sposób odbiera się Ukrainie podmiotowość i sprawczość w decydowaniu o swojej przyszłości i swoim bezpieczeństwie. Równoległe ma miejsce zniechęcanie do wartości demokratycznych państw zachodnich, wśród których rosyjska propaganda eksponuje liberalne podejście do mniejszości seksualnych. W ten sposób przeciwstawia je tzw. tradycyjnym wartościom promowanym w Rosji. Putin twierdzi, że Rosja walczy o bardziej sprawiedliwy porządek międzynarodowy i wewnętrzny. Demokracja liberalna ma rzekomo prowadzić do chaosu, a ochrona praw osób LGBTQ – do deprawacji młodzieży. Po 2022 r. w większym stopniu rosyjskie media manipulują historią i kwestiami tożsamościowymi. Natomiast z punktu widzenia Rosji stawką jest przetrwanie autorytarnego reżimu politycznego. Rosja obawia się samego faktu istnienia demokratycznego supermocarstwa, którego wartości leżą u podstaw obecnego porządku międzynarodowego i mogą promieniować na państwa

¹² M. Bildziukiewicz, *Rozmowa z Martyną Bildziukiewicz – szefową unijnego zespołu ds. walki z rosyjską dezinformacją (EU East StratCom Task Force)* [Countering Russian disinformation: an interview with Martyna Bildziukiewicz – the head of the EU East StratCom Task Force], „Sprawy Międzynarodowe”, 2022, No. 2.; S. G. Jones, Ph. G. Wasielewski, *Russia’s Possible Invasion of Ukraine*, „CSIS Brief”, 2022, <https://www.csis.org/analysis/russias-possible-invasion-ukraine>.

¹³ K. Fridrichová, *Mugged by reality: Russia’s strategic narratives and the war in Ukraine*, „Defense & Security Analysis”, 2023, Vol. 39, Issue 3: *Russia’s aggression against Ukraine: A failed attempt to restore its superpower status*, s. 281-295, DOI: 10.1080/14751798.2023.2201018.

¹⁴ F. Bryjka, *Russian Disinformation Regarding the Attack on Ukraine*, „Commentary PISM”, 2022, No. 15, <https://www.pism.pl/publications/russian-disinformation-regarding-the-attack-on-ukraine>

w sąsiedztwie Rosji, a także na nią samą. Umocnienie wartości demokratycznych (np. wolnych wyborów) na Ukrainie jest postrzegane w Rosji, jako zagrożenie dla pozycji Putina w Rosji (*effect spillover*).

II. Zatrzymanie prozachodniego kursu ukraińskiej polityki zagranicznej. Rosja deklaruje, że chce powstrzymać „ekspansję NATO” na wschód. Instrumentami wojskowymi władze rosyjskie chciały zniechęcić Zachód do angażowania się w regionie jej „uprzywilejowanych interesów”¹⁵. Temu celowi służyła wojna z Gruzją w sierpniu 2008, a także aneksja Krymu w marcu 2014 r., zaś inwazja w 2022 r. była dla Rosji kolejnym powodem do manipulacji. W poprzednich przypadkach władze rosyjskie przekonywały, że wobec Gruzji prowadzą „operację przymuszania do pokoju”, podczas agresji w 2014 r. – przekierowywała uwagę na ruchy separatystyczne w Donbasie, a na Krymie – negocjowała bezpośrednio swój udział w działaniach militarnych. Decydując się na wyniszczającą wojnę przeciwko Ukrainie Rosja zaangażowała się oficjalnie w interwencję zbrojną, ale określiła ją mianem „specjalnej operacji wojskowej”¹⁶. Pod pretekstem demilitaryzacji i denazyfikacji Ukrainy, Rosja prowadzi wyniszczającą wojnę zgodnie z myślą, że jeżeli Ukraina nie chce być w rosyjskiej strefie wpływów, to należy zablokować jej dostęp do NATO i UE. W tym celu rosyjska propaganda stara się zniechęcać świat do Ukraińców. Towarzyszy temu dyskredytacja rządu ukraińskiego, który od 2014 r. jest określany jako „reżim kijowski”, „banderowski”, „faszystowskie władze w Kijowie”, „far-right extremists”. Po 2022 r., portretowanie Ukraińców jako „nazistów” było też potrzebne władzom rosyjskim do mobilizacji idących na wojnę żołnierzy, wśród których żywy jest kult Wielkiej Wojny Ojczyźnianej (odbywającej się w latach 1941-1945 r.).

III. Zwiększenie prorosyjskich wpływów na Ukrainie. Rosja deklaruje swoją specjalną ochronę dla ludności rosyjskojęzycznej poza granicami państwa, aby zyskać wpływ na ukraińską politykę wewnętrzną i zagraniczną. Wojna w Donbasie i podpisanie porozumień mińskich (2014 r. i 2015 r.) zakładało zmiany w konstytucji Ukrainy i federalizację tego państwa. Rzekomo pokojowe, nastawione na negocjacje stanowisko władz rosyjskich było związane z przekonaniem Rosji, że włączenie Donbasu do Ukrainy da Rosji szczególne możliwości destabilizowania od wewnątrz życia politycznego w sąsiednim państwie. Sama jednak nie respektowała zobowiązań do wycofania się rosyjskich żołnierzy i sprzętu ze sporych terytoriów. Rosja uzurpowała sobie prawo do przeciwstawiania się ukraińskim regulacjom w tym np. dotyczącym ustawy o języku państwowym. Od 2014 r. rosyjska propaganda przekonywała, że na terytorium Donbasu ma miejsce „ludobójstwo” na ludności rosyjskojęzycznej. Po ośmiu latach wojny i towarzyszącej jej narracji rosyjskie społeczeństwo było przekonane o potrzebie ochrony ludności Donbasu przed „nazistami”. Potwierdzają to analizy EU StratCom, że hasła o „ludobójstwie” i „nazizmie” pojawiały się częściej w rosyjskich mediach: w przedziale od lutego do marca 2022 r. – słów ludobójstwa było o 590% więcej, o „nazizmie” o 290%¹⁷.

¹⁵ A. Dyrer, A. Legucka, W. Lorenz, *Wpływ wojny na Ukrainie na polityczną stabilność Rosji*, „Strategic File”, PISM, 2023, no. 3, <https://pism.pl/publikacje/wplyw-wojny-na-ukrainie-na-polityczna-stabilnosc-rosji>

¹⁶ *Obrazheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii*, February, 24 2022, <http://kremlin.ru/events/president/news/67843>

¹⁷ M. Bildziukiewicz, *Rozmowa z Martyną Bildziukiewicz...*, s. 12.

Deklarowane cele rosyjskiej wojny w Ukrainie ewoluowały wraz z działaniami na froncie, narracje się zmieniały i niekiedy wzajemnie wykluczały. Dla przykładu w pierwszej fazie rosyjskiej ofensywy była mowa o potrzebie denazyfikacji i demilitaryzacji Ukrainy. Następnie – po pierwszych porażkach na froncie – rosyjska propaganda zwiększyła częstotliwość argumentacji, że Rosja nie walczy z Ukrainą, ale z całym NATO (Zachodem) na froncie ukraińskim. W prorosyjskich mediach przedstawiano tzw. specjalną operację wojskową, że jest zderzenie dwóch cywilizacji. W trzeciej fazie Rosja skoncentrowała się na przekonywaniu Rosjan do wysiłku wojennego w obronie ojczyzny, zagrożonej możliwym zwycięstwem Zachodu, co miało być równoznaczne z narzuceniem zachodnich standardów (kojarzonych najczęściej z ochroną mniejszości seksualnych) oraz rozliczenia („drugiej Norymbergi”) w przypadku porażki FR na froncie ukraińskim. Dlatego też rosyjskie społeczeństwo zmieniało swoje nastawienie do wojny i z różnych powodów, na kolejnych etapach – wspierało wysiłek wojskowy swojego państwa. Według publikacji „Meduzy”, nawet ci Rosjanie, którzy początkowo byli przeciwni agresji po kilku miesiącach działań zbrojnych przechodzili na stronę „zwolenników” wojny, bo nie wyobrażali sobie możliwości przegranej¹⁸.

3. Propozycje pokojowe na warunkach rosyjskich

Władze rosyjskie przekonują, że są otwarte na rozmowy dyplomatyczne¹⁹. Wynika to z tego, że dialog na wysokim szczeblu jest przez Kreml i rosyjską państwową propagandę wykorzystywany do wzmacniania prestiżu Putina w rosyjskim społeczeństwie. W ten sposób prezydent Rosji przekonuje też elitę władzy, że izolacja Rosji nie jest możliwa a zachodnie sankcje nie są skuteczne. Prowadzenie rozmów z Zachodem ma udowodniać, że ten się Rosji obawia i jest gotów na ustępstwa, aby deeskalować konflikt. Tym samym wzrasta skłonność Rosji do kontynuowania agresywnej polityki i ugruntowuje się przekonanie rosyjskich elit, że taka polityka jest skuteczna²⁰. Rosyjski aparat propagandowy przewrotnie wykorzystuje hasło „pokoju” przeciwko Ukrainie i wspierającemu ją Zachodowi. Poprzez sprzyjające jej konta w mediach społecznościowych i strony internetowe promują narrację, że wojna mogłaby się już dawno skończyć, gdyby Ukraina nie otrzymywała „śmiercionośnej” broni. Winowajcą za straty wśród ludności cywilnej i za zniszczenia wojenne rosyjska władza i propaganda obwiniają ukraińskiego prezydenta Wołodymyra Zełeńskiego, który często przedstawiany jest jako pośrednik interesów USA w Europie.

Po 28 lutego 2022 r. odbyły się trzy rundy negocjacji między Rosją a Ukrainą. Udało się stronom porozumieć w kwestii tworzenia korytarzy humanitarnych i wymiany jeńców, ale nie w kwestii przerwania działań zbrojnych. Rosja nie rezygnowała z celów „specjalnej operacji wojskowej”, którym było zatrzymanie rozszerzenia NATO, neutralny status Ukrainy i przedłużenie zadań związanych z denacjonalizacją tego

¹⁸ Meduza, *Eto vojna tol'ko Putina ili vsekh rossiiyan? Vozmozhno, ni to ni drugoye*, 2023, <https://meduza.io/feature/2023/07/21/eto-vojna-putina-ili-vseh-rossiiyan-ni-to-ni-drugoe>.

¹⁹ G. Faulconbridge, *Putin says Russia ready to negotiate over Ukraine, Kyiv says Moscow doesn't want talks*, „Reuters”, 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/putin-says-russia-ready-negotiate-over-ukraine-2022-12-25/>.

²⁰ M. Menkiszak, *Winning the war with Russia. The West's counter-strategy towards Moscow*, „Point of View OSW”, 2023, No. 89, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/point-view/2023-04-26/winning-war-russia>

państwa. W maju 2022 r. rozmowy zostały przerwane po wycofaniu się Rosji z północy Ukrainy i odkryciu przez stronę ukraińską zbrodni, jakich rosyjscy żołnierze dopuszczali się na ludności cywilnej w podkijowskich miejscowościach w Buczy i Borodziance. Minister spraw zagranicznych Rosji podsumował to stwierdzeniem, że „nie ma mowy o negocjacjach z Zelenskim» zrzucając winę na stronę ukraińską, jako kontrolowaną przez Zachód²¹.

4. Reakcja państw bałtyckich na wojnę w Ukrainie i na rosyjską propagandę pokoju

Rosyjskie dziedzictwo idei determinuje przyszłe perspektywy polityczne, ponieważ określa sposób, w jaki Rosjanie i władze postrzegają otaczający ich świat. Obejmuje to stosunki z krajami bałtyckimi²². Państwa bałtyckie Estonia, Łotwa i Litwa pozostają tradycyjnie w obszarze zainteresowania rosyjskiego nie tylko ze względów przynależności historycznej do ZSRR i do tzw. bliskiej zagranicy (po 1991 roku), ale także z powodu znacznej grupy Rosjan i osób rosyjskojęzycznych na ich terytorium. Ten fakt wiąże się z potencjałem informacyjnym dla Rosji i możliwością głębszego oddziaływania społecznego. Rosja poprzez ideę konsolidacji wspólnoty rosyjskiej mniejszości w tym regionie²³ widziała pole dla rozwoju *russkiego miru*²⁴, a co za tym idzie także powiązań biznesowych, instytucjonalnych, tym bardziej, kiedy w 2004 roku kraje te stały się członkiem Unii Europejskiej i NATO. Reżim Putina instrumentalizował te trzy suwerenne podmioty, testując niejako jak na „poligonie społecznym” różnorakie narzędzia nacisku politycznego i gospodarczego, dające realną szansę na destabilizację regionu (gry gazowe, polityka energetyczna, Nord Stream, budowa elektrowni jądrowej w Ostrowcu, wsparcie dla prorosyjskich partii politycznych, obszar działalności rosyjskich grup przestępczych²⁵). Poparcie społeczne dla Rosji i jej działań, koncentracja diaspory rosyjskiej w głównych ośrodkach tych krajach gwarantowała według reżimu poparcie dla jej strategii regionalnej. Wojna w Ukrainie przyniosła jednak kryzys w obszarze podatności bałtyckiej na rosyjską strategię polityki zagranicznej wobec bliskiej zagranicy i regionu europejskiego. Polityka przeciwdziałania wpływom rosyjskim zaproponowana przez polityków łotewskich, estońskich czy litewskich po 24 lutego 2022 roku zyskała poparcie społeczne i pokazała odwrócenie trendów w wielu obszarach. Badania socjologiczne przeprowadzone w krajach bałtyckich, dotyczące także kwestii pokoju, wykazują, że u podstaw polityki danego państwa leżą zróżnicowane priorytety i postawy społeczne (analiza w podrozdziale). Pytania kluczowe brzmią zatem, jakie jest poparcie dla Ukrainy oraz czy rosyjskie „propozycje pokojowe” są w stanie przekonać obywateli, czy istnieje nadal podatny grunt pozwalający reżimowi rosyjskiemu na umacnianie

²¹ Rzeczpospolita, *Szef MSZ Rosji zgłasza gotowość do negocjacji z Zachodem ws. Ukrainy*, 18. 01. 2023, <https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art37797481-szef-msz-rosji-zglasza-gotowosc-do-negocjacji-z-zachodem-ws-ukrainy>

²² S. Sraders, *Small Baltic States and the Euro-Atlantic Security Community*, Cham 2021, s. 167.

²³ Upadek Związku Radzieckiego pozostawił około 30% rosyjskojęzycznych w Estonii i na Łotwie oraz około 10% na Litwie.

²⁴ Russkij Mir Foundation, *Russian MFA Criticized Russophobic Policy in the Baltics*, 2023, <https://russkiymir.ru/en/news/315089/>.

²⁵ Zob. M. K. Jalalzai, *Security Challenges in the Baltic States, Ukraine and Belarus: Nord Stream-2 Pipeline and Russia*, Delhi 2021; A. Uhlin, *Post-Soviet Civil Society. Democratization in Russia and the Baltic States*, London – New York 2006.

i implementację rosyjskich propozycji geopolitycznych w tym regionie. Analiza sytuacji państw bałtyckich, Estonii, Litwy i Łotwy, nie jest przypadkowa. Wybór tych państw wynikał z założenia, że Rosja traktuje ten region jako możliwy do kolejnego ataku. Michaił Kasjanow, były premier Rosji, stwierdził „jeśli Ukraina upadnie, kraje bałtyckie będą następne”²⁶. Instrumentalizacja państw bałtyckich ze strony Rosji w ramach idei *ruskiego miru* („Russian World” / „Русский мир”), skierowana była głównie do mieszkającej w tym regionie mniejszości rosyjskiej i rosyjskojęzycznej, ale pozwalała testować także reakcje Zachodu, w tym partnerów europejskich, na możliwości ingerencji rosyjskiej w regionie, użycia szantażu militarnego i przesuwanie granic stref wpływu. W tym kontekście bowiem „ruskij mir” jest dla Rosji ideologiczną podstawą służącą do twierdzenia, że Rosja ma prawo ingerować w sprawy innych państw, jeżeli na ich terytoriach mieszkają osoby kulturowo identyfikujące się z Rosją i ma na to zarówno wewnętrzne poparcie społeczne w tych krajach, jak i zgodę politycznych partnerów w regionie. To powrót do sowieckich tradycji neokomunistycznych²⁷. Zakorzeniony w rosyjskich tradycjach panslawistycznych neoimperializm i neokomunizm stały się ideologiczno-politycznym strażnikiem tradycji kulturowych Rosjan kosztem narodów tytularnych mieszkających w Tallinie, Rydze lub gdzie indziej poza granicami Federacji Rosyjskiej. Kiedy Rosja zdecydowała się położyć nacisk na „swoich krewnych”, automatycznie ogłosiła szczególne prawa do interweniowania w sprawy wewnętrzne obcych krajów. W takich okolicznościach polityka zagraniczna sygnalizuje powrót neoimperializmu lub neokomunizmu połączonego z rosyjskim przekleństwem rozwoju i ekspansji kosztem państw bałtyckich²⁸.

W 2022 r. kraje bałtyckie wspólnie przyjęły jednak negatywne stanowisko wobec wojny wywołanej przez Rosję, a jednocześnie były gotowe ponieść wysoką cenę wsparcia Ukrainy pod względem kosztów gospodarczych i społecznych²⁹, choć reakcje w każdym kraju bałtyckim były jednak różne. Łączyła je tradycja oporu i manifestacji antyrosyjskich w polityce wewnętrznej i zagranicznej po 1991 r. Przejawem były tu m. in. reformy językowe na Łotwie i w Estonii, znacznie ograniczające możliwość używania języka rosyjskiego i rozwoju dla wyłącznie rosyjskojęzycznych mieszkańców regionu. Świadomość zagrożenia ze strony idei „ruskiego miru” systematycznie wzrastała. Z punktu widzenia Kremla kraje bałtyckie zostały uznane za wrogie ze względu na brak przyjęcia rosyjskiego języka i tradycji kosztem własnych, brak zgody na rosyjski „parasol” wojskowy w latach dziewięćdziesiątych XX wieku, w końcu ambicje północnoatlantyckie w obszarze bezpieczeństwa narodowego i europejskie w gospodarce. Analiza obecnej reakcji wobec wojny w Ukrainie jest kluczowa dla zrozumienia potencjału dla interwencjonizmu rosyjskiego na tym obszarze w przyszłości.

Estonia prezentuje najbardziej nieprzejednane stanowisko wobec rosyjskich propozycji uregulowania konfliktu. Politycy estońscy są zagorzałymi orędownikami Ukrainy na Zachodzie wśród partnerów z UE. Riigikogu, jednoizbowy parlament Esto-

²⁶ Ch. Teh, *Former Russian PM says the Baltic states 'will be next' if Ukraine loses its war against Russia*, „In Insider”, 14.06.2022, <https://www.businessinsider.com/ex-russian-pm-says-baltic-states-next-if-ukraine-loses-2022-6?IR=T>

²⁷ S. Sraders, *Small Baltic States...*, s. 175.

²⁸ Tamże, s. 176.

²⁹ L. Hartwell, A. Rakštytė, J. Ryng, E. K. Selga, *Winter is coming: the Baltics and the Russia-Ukraine war. Implications and Policy Recommendations*, LSE Ideas 2022, s. 9.

nii, jako pierwszy w NATO wezwał do utworzenia strefy zakazu lotów nad Ukrainą, całkowitego embargo handlowego wobec Rosji i Białorusi oraz zamknięcia wszystkich portów i lotnisk dla rosyjskich statków i samolotów³⁰. Pomimo sporów w UE, Estonia – wraz z Łotwą, Litwą i Polską – zamknęła swoje granice dla rosyjskich turystów posiadających wize Schengen ze względów bezpieczeństwa, ale także moralnych i politycznych³¹. Ponadto Estonia była jednym z pierwszych państw jednoznacznie opowiadającym się po stronie walczącej Ukrainy, z pomocą militarną na poziomie 400 mln euro (poziom 1% PKB), pomocą humanitarną 21 mln euro (w tym obywatele, organizacje państwowe, prywatne i organizacje pozarządowe) i pomocą rozwojową i odbudowę Ukrainy – 6 mln euro³². Stała także na stanowisku wzmocnienia sankcji UE wobec Rosji i wywieraniu presji gospodarczej i finansowej celem zmuszenia jej do zaprzestania wojny w Ukrainie. Rząd estoński wskazuje na odpowiedzialność Rosji za naruszenie międzynarodowego prawa humanitarnego, praw człowieka i najcięższe zbrodnie w Ukrainie³³. Estonia wspiera dochodzenie w sprawie sytuacji na Ukrainie wszczęte przez Międzynarodowy Trybunał Karny i była jednym z 43 krajów, które złożyły wniosek do prokuratora o wszczęcie dochodzenia, jako kraj opowiada się za stworzeniem międzynarodowego mechanizmu ścigania zbrodni agresji. Estonia popiera utworzenie międzynarodowego specjalnego trybunału do rozpatrywania zbrodni agresji, który miałby szerokie poparcie ONZ. Jako pierwszy kraj oficjalnie uznała działania Rosji na Ukrainie za ludobójstwo³⁴, domagała się także uznania Rosji za reżim terrorystyczny³⁵. Wspiera także Ukrainę w drodze do NATO. Estonia jest zwolennikiem wprowadzenia nowego mechanizmu prawnego, który umożliwiłby pomoc Ukrainie, w Estonii i w całej UE, wykorzystując zamrożone aktywa osób powiązanych z Rosją i rosyjską agresją³⁶. System jednak nie jest szczelny i estońskie podmioty gospodarcze są wskazywane jako współpracujące z reżimem i Władimirem Putinem³⁷.

³⁰ EER, *Riigikogu passes communication calling for no-fly zone over Ukraine*, 2022, <https://news.err.ee/1608532135/riigikogu-passes-communication-calling-for-no-fly-zone-over-ukraine>

³¹ Cabinet of Ministers Republic of Latvia, *Joint statement of Estonia, Latvia, Lithuania and Poland*, 08.09. 2022, <https://www.mk.gov.lv/en/article/joint-statement-estonia-latvia-lithuania-and-poland>

³² Ministry of Foreign Affairs, *Estonia's Aid to Ukraine*, 31. 05. 2023, <https://vm.ee/en/estonias-aid-ukraine>.

³³ W dniu 21 kwietnia 2022 r. Riigikogu przyjął deklarację zatytułowaną „O zbrodniach wojennych i ludobójstwie popełnionych przez Federację Rosyjską na Ukrainie”, uznając wydarzenia na Ukrainie za ludobójstwo na ludność Ukrainy.

³⁴ Riigikogu, *Statement of the Riigikogu on Genocide in Ukraine*, 2022, <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/oiguskomisjon-et-et/riigikogu-keelustas-valisriigi-agressiooniakti-toetavate-sumbolitekasutamise/attachment/statement-of-the-riigikogu-on-genocide-in-ukraine-21-04-2022-2/>

³⁵ Riigikogu, *Statement of the Riigikogu. On condemning the annexation of the territory of Ukraine and declaring Russian regime a terrorist regime*, 2022, <https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2022/10/Statement-of-the-Riigikogu-18.10.2022-eng.pdf>

³⁶ Według szacunków, w krajach UE i G7 zamrożone są rosyjskie aktywa o łącznej wartości 300 miliardów euro. W Estonii zamrożone są rosyjskie aktywa o wartości około 19 milionów euro. Ministry of Foreign Affairs, *Estonia's Aid to Ukraine*, 31. 05. 2023, <https://vm.ee/en/estonias-aid-ukraine>.

³⁷ Firma Distino – zakup mundurów; Stark Logistics - transport (związana z Avro Hallikiem, mężem premier Kai Kallas) Breezamarine – dostarczenie części zamiennych do naprawy jachtu W. Putina (system MTU) – PAP, *Media: estońskie firmy dostarczały części zamienne do osobistego jachtu Władimira Putina*, 23.08.2023 <https://www.pap.pl/aktualnosci/media-estonskie-firmy-dostarczaly-czesci-zamienne-do-osobistego-jachtu-wladimira-putina?fbclid=IwAR1YatANUHdeHJCbUtEMuPSPnmykYAZmL1v>

Wśród Estończyków poparcie dla polityki rządowej wobec Ukrainy jest wysokie. Po roku agresji militarnej na Ukrainę, według sondaży większość mieszkańców Estonii zgadza się ze stwierdzeniem, że sojusznicy muszą nadal oferować Ukrainie pomoc wojskową (w marcu i czerwcu 2023 67%, tylko 16 procent mieszkańców Estonii jest przeciwnych militarnemu wspieraniu Ukrainy, 11% neutralni). Istnieje różnica pomiędzy Estończykami a mieszkańcami innych narodowości w podejściu do pomocy wojskowej dla Ukrainy. Spośród estońskich respondentów 84% poparło udzielanie Ukrainie pomocy wojskowej, podczas gdy tylko 5% było temu przeciwnych. Jednak wśród respondentów innych narodowości tylko 27% poparło udzielenie Ukrainie pomocy wojskowej, podczas gdy 39% było temu przeciwnych. Poparcie dla pomocy humanitarnej na terytorium Estonii było zmienne. Poparcie dla przyjmowania uchodźców wojennych z Ukrainy spadło do najniższego poziomu w ciągu 12 miesięcy od rozpoczęcia wojny (67% za przyjmowaniem, 24% przeciw, przy czym wśród estońskich respondentów za - 76%, wśród respondentów innych narodowości 48%)³⁸. Obecnie ponownie wzrosło do 80% obywateli za niesieniem pomocy humanitarnej Ukrainie³⁹. Ogółem 80% ankietowanych opowiedziało się za wsparciem gospodarczym dla Ukrainy, w tym 88% respondentów estońskich i 64% respondentów innych narodowości; 14% było temu przeciwnych. 69% respondentów popiera wkład Estonii w odbudowę Ukrainy po wojnie, a 61% wskazało, że popiera sankcje wobec Rosji, nawet jeśli oznacza to znaczny wzrost cen żywności i energii⁴⁰. Estończycy najbardziej ufają estońskiemu kanałowi informacyjnemu (83%) i zachodniemu (66%), jeśli chodzi o informacje na temat konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. 45% Estończyków ufa ukraińskiemu kanałowi informacyjnemu na temat konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, a tylko 3% ufa kanałowi rosyjskiemu. Kanałowi estońskiemu w kontekście konfliktu rosyjsko-ukraińskiego ufają także mieszkańcy innych narodowości, choć zaufanie jest znacznie mniejsze niż wśród Estończyków (42% mieszkańców innych narodowości ufa kanałowi estońskiemu). Kanałowi zachodniemu ufa 33%, kanałowi rosyjskiemu 23%, a kanałowi ukraińskiemu 17% mieszkańców innych narodowości⁴¹.

Na Łotwie sytuacja stosunków polityczno-społecznych i oceny działań Rosji jest znacznie bardziej złożona. Sceptyczne stanowisko przedstawia rząd łotewski, który wyraźnie popiera wzmocnienie NATO i przewiduje kres współpracy z Rosją jako z nieprzewidywalnym partnerem. Zachód i Ukraina muszą zatem rozmawiać z Rosją z pozycji siły, a misja ONZ jako „globalnego policjanta” nie powiodła się. Liczy się także zdolność do szybkiego reagowania, co wymaga inwestycji w trwałe struktury bezpieczeństwa⁴².

w1MfwDKyPi5nyU_MA79rWQ; S. Hankewitz, Estonian MP: A company partly owned by Kaja Kallas' husband delivered now sanctioned goods to Russia, 25. 08. 2023, https://www.pap.pl/aktualnosci/media-estonskie-firmy-dostarczaly-czesci-zamienne-do-osobistego-jachtu-wladimira-putina?fbclid=IwARIYatANUhdEhJCbUt1EMuPSPnmykYAzmL1vw1MfwDKyPi5nyU_MA79rWQ.

³⁸ Turu-uuringute AS, *Suur osa Eesti elanikest toetab endiselt Ukraina sõjapõgenike vastuvõttu*, 2023, <https://turu-uuringute.eu/suur-osa-eesti-elanikest-toetab-endiselt-ukraina-sojapogenike-vastuvottu/>.

³⁹ Turu-uuringute AS, *Eesti elanike toetus Ukraina sõjapõgenike vastuvõtmisele on taas suurenenud*, 2023, <https://turu-uuringute.eu/eesti-elanike-toetus-ukraina-sojapogenike-vastuvotmisele-on-taas-suurenenud/>.

⁴⁰ Turu-uuringute AS, *Suur osa Eesti elanikest toetab endiselt Ukraina...*

⁴¹ Turu-uuringute AS, *Eesti elanike toetus Ukraina...*

⁴² M. Vargulis, *Latvijas drošība Krievijas agresijas kontekstā. Ko esam mācījušies no kara Ukrainā*, 2023, <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/zinu-analize/latvijas-drosiba-krievijas-agresijas-konteksta-ko-esam-macijusies-no-kara-ukraina.a497858/>

Łotewski sejm, Saeima, popierał inicjatywy państw demokratycznych zmierzające do konsolidacji wysiłków poprzez gromadzenie i badanie dowodów zbrodni wojennych popełnianych na terenie całej Ukrainy przez Federację Rosyjską. Złożono hołd wszystkim ofiarom rosyjskiej agresji na Ukrainie. W kwietniu 2022 r. Saeima przyjęła jednoznacznie oświadczenie w sprawie rosyjskiej agresji i zbrodni wojennych na Ukrainie, włącznie ze wskazaniem popełnienia przez Rosję zbrodni ludobójstwa na narodzie ukraińskim⁴³. Już w kwietniu 2022 rząd był zwolennikiem natychmiastowego zawieszenia importu ropy i gazu, aby odciąć FR od wpływów ekonomicznych. W 2023 z inicjatywy delegacji łotewskiej Zgromadzenie Parlamentarne Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (ZG OBWE) uwzględniło punkty o znaczeniu geopolitycznym, uznając Rosję za państwo sponsorujące terroryzm⁴⁴. W sierpniu 2023 Przewodnicząca Saeima Zanda Kalniņa-Lukaševica podała do publicznej wiadomości, że Łotwa popiera wzmocnienie i rozwój mechanizmu odpowiedzialności państwa w prawie międzynarodowym, w szczególności utworzenie doraźnego trybunału międzynarodowego, który zamknąłby lukę w jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Karnego⁴⁵.

Wojna na Ukrainie wzmocniła nacjonalizm łotewski, co zmniejsza potencjał możliwości wpływu w ramach „russkiego miru”. Poziom patriotyzmu w społeczeństwie łotewskim pozostaje wysoki, jednak wśród respondentów z językiem łotewskim w rodzinie wzrasta świadomość znaczenia Łotwy jako państwa narodowego. Wpływ Rosji na Łotwie maleje, zmniejsza się poczucie przynależności do Rosji i liczba rosyjskich patriotów. Maleje także popularność rosyjskich treści medialnych kontrolowanych przez państwo, spada także zaufanie do nich. Dowodem na malejące wpływy Rosji jest rosnące przekonanie, zwłaszcza wśród łotewskich rosyjskojęzycznych, że Rosja stanowi zagrożenie dla łotewskiego społeczeństwa. Istotne są kwestie bezpieczeństwa wewnętrznego. Utrzymuje się tu polaryzacja poglądów w zależności od języka używanego w ich rodzinie, ale wzrost zaufania do Narodowych Sił Zbrojnych wśród łotewskich rosyjskojęzycznych należy podkreślić jako znaczący pozytywny fakt⁴⁶.

Po roku od rozpoczęcia rosyjskiej militarnej agresji spadło znacznie poparcie dla Ukrainy wśród obywateli łotewsko-, jak i rosyjskojęzycznych (ale także ocena Władimira Putina⁴⁷). Wśród rodzin łotewskich 78% popiera Ukrainę, ale tylko 27% wśród rodzin rosyjskojęzycznych. W rodzinach mieszanych poparcie dla Ukrainy wręcz zna-

⁴³ Saeima, *Statement of the Saeima of the Republic of Latvia. On the aggression and war crimes of the Russian Federation in Ukraine, 2022*, <https://www.saeima.lv/en/news/saeima-news/30934-saeima-adopts-statement-on-russia-s-aggression-and-war-crimes-in-ukraine-recognising-it-as-genocide-against-the-ukrainian-people>

⁴⁴ Saeima, *Pēc Latvijas iniciatīvas EDSO Parlamentārā asambleja atzīst Krieviju par terorismu sponsorējošu valsti, 2023*, <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/32465-pec-latvijas-iniciativas-edso-parlamentara-asambleja-atzist-krieviju-par-terorismu-sponsorajosu-valsti>.

⁴⁵ Saeima, *Zanda Kalniņa-Lukaševica: Krievija jāsauc pie atbildības par Ukrainai radītajām ciešanām, 2023*, <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/32482-zanda-kalnina-lukasevica-krievija-jasauc-pie-atbildibas-par-ukrainai-raditajam-ciesanam>.

⁴⁶ E. Berzina, *Latvijas sabiedrības un valsts attiecības Krievijas-Ukrainas kara kontekstā*, DSPC stratēģiskais apskats, Rīga 2023, no. 2, s. 5.

⁴⁷ W kwietniu ubiegłego roku 22% Rosjan przyznało, że podoba im się Rosja i polityka Putina, ale w tym roku tak uważa 16%, a większość (50%) wybiera odpowiedź „Lubię Rosję, ale nie podoba mi się polityka Putina” (Aptauja, 2023).

cząco spadło w ciągu roku – z 45% w kwietniu 2022 do 32% w kwietniu 2023⁴⁸ i w wielu kwestiach widać podobną tendencję – częściej respondenci posługujący się w rodzinie obydwojoma językami prawdopodobnie zbliżą się do stanowiska osób rosyjskojęzycznych⁴⁹. Pogorszył się stosunek Łotyszy do rosyjskojęzycznej ludności Łotwy od czasu rosyjskiej inwazji na Ukrainę (40% w 2022, 60% 2023). W łotewskich rodzinach mieszanych, w których mówi się zarówno po łotewsku, jak i po rosyjsku, spadło poparcie dla członkostwa Łotwy w NATO⁵⁰ i Unii Europejskiej, a także dla przyjmowania ukraińskich uchodźców i sankcji wobec Rosji, ale wzrosły obawy związane z konfliktem etnicznym i odrodzeniem faszyzmu na Łotwie. Ważną rolę odgrywa tutaj polityka historyczna⁵¹. Łotysze również częściej postrzegają Rosję jako zagrożenie dla Europy we wszystkich obszarach – militarnym, dezinformacji, cyberbezpieczeństwie, podsycaaniu niepokojów społecznych lub etnicznych, wpływaniu na wybory. Istnieje głęboka różnica zdań między Łotyszami i Rosjanami mieszkającymi na Łotwie na temat wojny. 79% Łotyszy uważa Rosję za główną odpowiedzialność za wywołanie wojny, jednak zdaniem łotewskich Rosjan odpowiedzialność jest podzielona pomiędzy Rosję (32%) i USA (28%). Istotne zmiany zachodzą jedynie w opiniach rodzin mieszanych, które obecnie coraz rzadziej dostrzegają odpowiedzialność Rosji⁵².

W trzecim państwie bałtyckim – na Litwie od 2022 władze wykazują postawy antyrosyjskie i solidarnościowe wobec Ukrainy. Pomoc miała charakter militarny (wsparcie wojskowe w pierwszym roku wojny wyniosło blisko 300 mln), gospodarcze i humanitarne⁵³. Jeszcze w grudniu 2022 portal inicjatywy publicznej „Manabals.lv” rozpoczął zbieranie podpisów pod uznaniem Fundacji „Russkij Mir” za ekstremistyczną. Krok ten był wymagany w związku z koniecznością wprowadzenia na poziomie ustaw zakazu używania symboli nazizmu i komunizmu oraz zakazu propagowania tych zbrodniczych ideologii, także zakazu ideologii świata rosyjskiego⁵⁴. Problem polityczny stanowią prawicowe ugrupowania, które krytykują litewską elitę polityczną za przedkładanie „obcych sił” nad „wolę swoich obywateli” i obwiniają Brukselę za „dyktat polityczny i kulturowy”. W kwestii NATO opowiadają się za wzmocnieniem współpracy wojskowej z Wielką Brytanią i Stanami Zjednoczonymi, a nie z Niemcami, które obecnie dowodzą brygadą NATO na Litwie⁵⁵.

⁴⁸ Aptauija: *Latvijas iedzīvotāju vidū saglabājas atšķirīgi vērtējumi par Krievijas karu Ukrainā*, 2023, <https://www.aprinkis.lv/index.php/sabiedriba/dzive-un-ticiba/43959-aptauja-latvijas-iedzivotaju-vidu-saglabajas-atiskirigi-vertējumi-par-krievijas-karu-ukraina>.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Poparcie dla członkostwa Łotwy w NATO wzrosło z 21% do 28% wśród Rosjan na Łotwie, podczas gdy wśród rodzin mieszanych tendencja jest odwrotna – spadek z 42% do 35%, spadek występuje także wśród Łotysze z 81% do 79%.

⁵¹ 73% rosyjskojęzycznych i 55% przedstawicieli rodzin mieszanych nie popiera podjętej w maju 2022 decyzji Saeimy o wyburzeniu pomnika w Parku Zwycięstwa i innych pozostałości sowieckiego panowania, natomiast 59% Łotyszy zgadzało się z tym postanowieniem. Tylko 17% rosyjskojęzycznych ma postawę neutralną, ale wśród młodych Rosjan jest ona dwukrotnie większa – 34% - za Aptauija: *Latvijas iedzīvotāju vidū saglabājas atšķirīgi vērtējumi...*

⁵² Tamże.

⁵³ Statistics Lithuania, *Uchodźcy z Ukrainy*, 2023, <https://experience.arcgis.com/experience/7b39dbfae2b74f4491dc69afdd2ba0a5/>.

⁵⁴ LETA, *Vāc parakstus par fonda „Russkij Mir” atzīšanu par ekstrēmisku*, 2022, <https://nra.lv/latvija/399278-vac-parakstus-par-fonda-russkij-mir-atzisanu-par-ekstremisku.htm>

⁵⁵ J. Ulinskaitė, R. Garškaitė-Antonowicz, *The populist Far Right in Lithuania during Russia's war against Ukraine*, Vilnius 2023, ss. 1-12.

Po rosyjskiej inwazji na Ukrainę społeczeństwo litewskie zwiększyło swoje antyrosyjskie nastawienie. Liczba osób, które nie chcą mieszkać obok Rosjan, wzrosła z 6,2% w 2021 r. do 16% w 2022 r. Według danych z 2022 r. 23,1% respondentów nie chciałoby wynajmować swoich domów Rosjanom (9,9% w 2021 r.), 13,6% nie chciałoby pracować w tym samym miejscu pracy z Rosjanami (4,5% w 2021 r.) 64,4% litewskich respondentów stwierdziło, że ich stosunek do Ukraińców mieszkających na Litwie znacznie lub nieco się poprawił w ciągu ostatnich pięciu lat. W 2021 r. odsetek ten wynosił 48,7%⁵⁶. Istotna była kwestia migracyjna na granicy z Białorusią. Pozytywne postrzeżenie Ukrainy wzrosło na Litwie w 2022 (74% wobec 62% wcześniej)⁵⁷.

Istotna jest kwestia świadomości realnego zagrożenia ze strony Rosji. Badania wykazują, że ponad połowa mieszkańców Litwy uważa, że wojna na Ukrainie stanowi zagrożenie dla ich własnego życia i życia ich krewnych, ale czują się stosunkowo bezpieczni i odporni pod względem oceny zagrożenia i osobistej zdolności do wytrzymania negatywnych wpływów rywalizacji. Świadczą o tym, że mieszkańcy Litwy mają odpowiednią ocenę sytuacji geopolitycznej, a ponad 70% respondentów uważa, że Ukraina stoi w obliczu zagrożenia egzystencjalnego i przetrwania. Ponad połowa Litwinów uważa, że wojna na Ukrainie stanowi zagrożenie dla ich własnego życia (53%) i życia ich krewnych (63%), a jedna czwarta Litwinów poważnie martwi się ryzykiem zostaną uchodzącą (25%). W kontekście zagrożenia respondenci mają dość pozytywny pogląd na przyszłość Litwy (46% zgadza się, a 26% raczej się zgadza). W krytycznych sytuacjach zaufanie ludzi zarówno do władz państwowych, jak i lokalnych ma kluczowe znaczenie. Litwini mają najwyższy poziom zaufania do Litewskich Sił Zbrojnych (56%) i sił NATO (56%), Strzelców, Ochotników (55%), Policji (50%) oraz litewskich i międzynarodowych organizacji pozarządowych (odpowiednio 31% i 42%)⁵⁸. 88% respondentów zgodziła się, że Ukraina powinna stać się pełnoprawnym członkiem UE, także w NATO, ale w długiej perspektywie (jedynie 46% widzi Ukrainę w NATO w ciągu roku). UE jest tutaj kojarzona z polityką klimatyczną i zabezpieczeniem w okresie kryzysu energetycznego (ufa 44% Litwinów)⁵⁹, co więcej aż 65% uważa, że rosyjska inwazja na Ukrainę i jej konsekwencje powinny przyspieszyć zieloną transformację⁶⁰. Litwini zatem o wyeliminowaniu uniezależnienia od Rosji myślą w kategoriach długoterminowych.

Konkluzje

Rosja dokonała inwazji na Ukrainę tłumacząc swoje działania brakiem odpowiedzi ze strony Zachodu na dyplomatyczne propozycje dotyczące m.in. zatrzymania

⁵⁶ LRT, *Survey shows growing hostility towards local Russian speakers in Lithuania*, 2022, <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1823775/survey-shows-growing-hostility-towards-local-russian-speakers-in-lithuania>.

⁵⁷ T. Kostiuchenko, S. Gerasymczuk, M. Koval-Honchar, *Peace and Security Ukraine and central Europe: Attitudes and Perceptions*, Berlin 2022, s. 10.

⁵⁸ Vilniaus universiteto (sprawozdanie), *Ivyko apskritojo stalo diskusija „Bendruomenės ir visuomenės atsparumas karo Ukrainoje kontekste*, 2023, <https://naujienos.vu.lt/ivyko-apskritojo-stalo-diskusija-bendruomenes-ir-visuomenes-atsparumas-karo-ukrainoje-kontekste/>.

⁵⁹ T. Kostiuchenko, S. Gerasymczuk, M. Koval-Honcha, *Peace and Security...*, s. 10.

⁶⁰ EIB, European Investment Bank. *Two-thirds of Lithuanians say the war in Ukraine and high energy prices should accelerate the green transition*, 2022, <https://www.eib.org/en/press/all/2022-434-two-thirds-of-lithuanians-say-the-war-in-ukraine-and-high-energy-prices-should-accelerate-the-green-transition>.

rozszerzenia NATO. Wykorzystując argumentację pokojową zarówno rosyjskie władze, jak i propaganda stara się polepszać wizerunek Rosji w świecie i Władimira Putina względem własnego społeczeństwa. Wpisuje się to w narrację o szczególnej roli Ukrainy w cywilizacyjnych związkach z Rosją, jak również argumentów rosyjskich o zagrożeniu ze strony Zachodu. W takim postrzeganiu przez FR „pokoju” Ukraina nie jest podmiotem stosunków międzynarodowych, ale terytorium, gdzie ścierają się interesy mocarstw – USA i Rosji. Przekonywanie o tworzeniu „anty-Rosji” wzmacnia w Rosjanach postrzeganie tej wojny w kategoriach dobra i zła, wojny koniecznej w obronie terytorium i tożsamości Rosji. Deklarowane cele Rosji wobec Ukrainy i ich operacjonalizacja w postaci propozycji pokojowych wykluczają się. Rosji nie zależy na pokoju w sensie pozytywnym, a jedynie jako sposób na wywieranie presji na Ukrainę i państwa zachodnie, aby zrezygnowały z walki i przyjęły do zrozumienia rosyjskie interesy w regionie.

Trzy państwa bałtyckie – Estonia, Litwa i Łotwa – mają wspólne podejście do propagandy pokoju, którą promuje Rosja. Państwa te przyjęły negatywne stanowisko wobec wojny wywołanej przez Rosję a jednocześnie ponoszą wysoką cenę wsparcia Ukrainy pod względem kosztów gospodarczych i społecznych⁶¹. Dlatego reakcje w każdym kraju bałtyckim są różne. W państwach bałtyckich elity władzy wyrażają sceptycyzm wobec możliwości negocjacji z Rosją, głównie dlatego, że kompromis jest postrzegany przez rosyjskie władze jako słabość⁶². Politycy państw bałtyckich stoją na stanowisku, że Rosja często wykorzystuje negocjacje pokojowe po to, by zapewnić sobie zwycięstwo militarne. To właśnie te trzy państwa stanowią linię frontu przeciwko neoimperialnym ideom, innemu porządkowi świata i konstrukcjom planów imperium euroazjatyckiego⁶³.

REFERENCES

Sources:

Riigikogu, *Statement of the Riigikogu on Genocide in Ukraine*, 2022 <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/oiguskomisjon-et-et/riigikogu-keelustas-valisriigi-agressiooniakti-toetavate-sumbolite-kasutamise/attachment/statement-of-the-riigikogu-on-genocide-in-ukraine-21-04-2022-2/>

Riigikogu, *Statement of the Riigikogu. On condemning the annexation of the territory of Ukraine and declaring Russian regime a terrorist regime*, 2022, <https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2022/10/Statement-of-the-Riigikogu-18.10.2022-eng.pdf>

Russkij Mir Foundation, *Russian MFA Criticized Russophobic Policy in the Baltics*, 2023, <https://russkiymir.ru/en/news/315089/>

Rzeczpospolita, *Szef MSZ Rosji zgłasza gotowość do negocjacji z Zachodem ws. Ukrainy*, 18. 01. 2023, <https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art37797481-szef-msz-rosji-zglasza-gotowosc-do-negocjacji-z-zachodem-ws-ukrainy>

Saeima, *Zanda Kalniņa-Lukaševica: Krievija jāsauc pie atbildības par Ukrainai radītajām ciešanām*, 2023, <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/32482-zanda-kalnina-lukasevica-krievija-jasauc-pie-atbildibas-par-ukrainai-raditajam-ciesanam>

⁶¹ L. Hartwell, A. Rakštytė, J. Ryng, E.K. Selga, *Winter is coming...* s. 9.

⁶² Tamże, s. 6.

⁶³ Karaganov S., Suslov D. V., *A New World Order: A View from Russia*, *Russia in Global Affairs* (18 kwietnia 2018), <https://eng.glo.balaffairs.ru/articles/a-new-world-order-a-view-from-russia/>

Saeima, *Pēc Latvijas iniciatīvas EDSO Parlamentārā asambleja atzīst Krieviju par terorismu sponsorējošu valsti*, 2023, <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/32465-pec-latvijas-iniciativas-edso-parlamentara-asambleja-atzist-krieviju-par-terorismu-sponsorejo-su-valsti>

Saeima, *Statement of the Saeima of the Republic of Latvia. On the aggression and war crimes of the Russian Federation in Ukraine*, 2022, <https://www.saeima.lv/en/news/saeima-news/30934-saeima-adopts-statement-on-russia-s-aggression-and-war-crimes-in-ukraine-recognising-it-as-genocide-against-the-ukrainian-people>

Statistics Lithuania, *Uchodźcy z Ukrainy*, 2023, <https://experience.arcgis.com/experience/7b39dbfae2b74f4491dc69afdd2ba0a5/>

Statja Wladimira Putina „Ob Istoricheskom Jedinstwie Russkich i Ukraincew”, Priezident Rossii, 12 July, [Статья Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев», Президент России], 2021, <http://kremlin.ru/events/president/news/66181>

Aptauja: Latvijas iedzīvotāju vidū saglabājas atšķirīgi vērtējumi par Krievijas karu Ukrainā, 2023, <https://www.aprinkis.lv/index.php/sabiedriba/dzive-un-ticiba/43959-aptauja-latvijas-iedzivotaju-vidu-saglabajas-atskirigi-vertejumi-par-krievijas-karu-ukraina>

Cabinet of Ministers Republic of Latvia, *Joint statement of Estonia, Latvia, Lithuania and Poland*, 08.09.2022, <https://www.mk.gov.lv/en/article/joint-statement-estonia-latvia-lithuania-and-poland>

EIB, *European Investment Bank. Two-thirds of Lithuanians say the war in Ukraine and high energy prices should accelerate the green transition*, 2022, <https://www.eib.org/en/press/all/2022-434-two-thirds-of-lithuanians-say-the-war-in-ukraine-and-high-energy-prices-should-accelerate-the-green-transition>

EER, *Riigikogu passes communication calling for no-fly zone over Ukraine*, 2022, <https://news.err.ee/1608532135/riigikogu-passes-communication-calling-for-no-fly-zone-over-ukraine>

Faulconbridge G., *Putin says Russia ready to negotiate over Ukraine, Kyiv says Moscow doesn't want talks*, “Reuters”, 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/putin-says-russia-ready-negotiate-over-ukraine-2022-12-25/>

Hankewitz S., *Estonian MP: A company partly owned by Kaja Kallas' husband delivered now sanctioned goods to Russia*, 2023, https://www.pap.pl/aktualnosci/media-estonskie-firmy-dostarczaly-czesci-zamienne-do-osobistego-jachtu-wladimira-putina?fbclid=IwAR1YatANUhdeHJCbUt1EMuPSPnmykYAzImL1vw1MfwDKyPi5nyU_MA79rWQ

Karaganov S., Suslov D. V., *A New World Order: A View from Russia*, Russia in Global Affairs (18 kwietnia 2018), <https://eng.glo.balaffairs.ru/articles/a-new-world-order-a-view-from-russia/>

LETA, *Vāc parakstus par fonda “Russkij Mir” atzīšanu par ekstrēmisku* 2022, <https://nra.lv/latvija/399278-vac-parakstus-par-fonda-russkij-mir-atzisanu-par-ekstremisku.htm>

LRT, *Survey shows growing hostility towards local Russian speakers in Lithuania*, 2022, <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1823775/survey-shows-growing-hostility-towards-local-russian-speakers-in-lithuania>

Ministry of Foreign Affairs, *Estonia's Aid to Ukraine*, 2023, <https://vm.ee/en/estonias-aid-ukraine>

Obrazheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii, February, 24 2022, <http://kremlin.ru/events/president/news/67843>

PAP (23.08.2023) Media: estońskie firmy dostarczyły części zamienne do osobistego jachtu Władimira Putina, https://www.pap.pl/aktualnosci/media-estonskie-firmy-dostarczaly-czesci-zamienne-do-osobistego-jachtu-wladimira-putina?fbclid=IwAR1YatANUhdeHJCbUt1EMuPSPnmykYAzImL1vw1MfwDKyPi5nyU_MA79rWQ

Meduza, *Eto voyna tol'ko Putina ili vsekh rossiiyan? Vozmozhno, ni to ni drugoye*, 2023, <https://meduza.io/feature/2023/07/21/eto-voyna-putina-ili-vseh-rossiiyan-ni-to-ni-drugoe>

Turu-uuringute AS, *Suur osa Eesti elanikest toetab endiselt Ukraina sõjapõgenike vastuvõttu*, 2023 <https://turu-uuringute.eu/suur-osa-eesti-elanikest-toetab-endiselt-ukraina-sojapogenike-vastuvottu/>

Turu-uuringute AS, *Eesti elanike toetus Ukraina sõjapõgenike vastuvõtmisele on taas suurenenud*, 2023 <https://turu-uuringute.eu/eesti-elanike-toetus-ukraina-sojapogenike-vastuvotmisele-on-taas-suurenenud/>

Vilniaus universiteto, *Ivyko apskritojo stalo diskusija „Bendruomenės ir visuomenės atsparumas karo Ukrainoje kontekste*, 2023, <https://naujienos.vu.lt/ivyko-apskritojo-stalo-diskusija-bendruomenes-ir-visuomenes-atsparumas-karo-ukrainoje-kontekste/>

Studies:

Berzina E., *Latvijas sabiedrības un valsts attiecības Krievijas-Ukrainas kara kontekstā. DSPC stratēģiskais apskats*, Rīga 2023, No. 2, ss. 1-30.

Bildziukiewicz M., *Rozmowa z Martyną Bildziukiewicz – szefową unijnego zespołu ds. walki z rosyjską dezinformacją (EU East StratCom Task Force) [Countering Russian disinformation: an interview with Martyna Bildziukiewicz – the head of the EU East StratCom Task Force]*, „Sprawy Międzynarodowe”, 2022, No. 2.

Bryjka F., *Russian Disinformation Regarding the Attack on Ukraine*, “Commentary PISM”, 2022, No. 15, <https://www.pism.pl/publications/russian-disinformation-regarding-the-attack-on-ukraine>

Domańska M., *Putin’s article: ‘On the historical unity of Russians and Ukrainians’*, „OSW Analyses”, 2021, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2021-07-13/putins-article-historical-unity-russians-and-ukrainians>

Dyner A., Legucka A., Lorenz W., *Wpływ wojny na Ukrainie na polityczną stabilność Rosji*, “Strategic File”, PISM, 2023, no. 3, <https://pism.pl/publikacje/wplyw-wojny-na-ukrainie-na-polityczna-stabilnosc-rosji>

Fridrichová K., *Mugged by reality: Russia’s strategic narratives and the war in Ukraine*, “Defense & Security Analysis”, 2023 Vol. 39, Issue 3: *Russia’s aggression against Ukraine: A failed attempt to restore its superpower status*, ss. 281-295.

Götz V., Staun J., *Why Russia attacked Ukraine: Strategic culture and radicalized narratives*, “Contemporary Security Policy”, 2022, vol. 43, No. 3, 482-497, <https://doi.org/10.1080/13523260.2022.2082633>

Hartwell L., Rakštytė A., Ryng J., Selga E. K., *Winter is coming: the Baltics and the Russia-Ukraine war. Implications and Policy Recommendations*, LSE Ideas 2022.

Jalalzai M. K., *Security Challenges in the Baltic States, Ukraine and Belarus: Nord Stream-2 Pipeline and Russia*, Delhi 2021.

Jones S. G., Wasielewski Ph. G., *Russia’s Possible Invasion of Ukraine*, “CSIS Brief”, 2022, <https://www.csis.org/analysis/russias-possible-invasion-ukraine>

Kornat M., *Jalta – fałszywa wizja pokoju światowego*, [w:] *Jalta. Rzeczywistość, mit, pamięć*, red. S. Łukasiewicz, Warszawa 2019.

Kostiuchenko T., Gerasymczuk S., Koval-Honchar M., *Peace and Security Ukraine and central Europe: Attitudes and Perceptions*, Berlin 2022.

Krillov B. B., Kryuchkov Yu. N., *Vliyanie voyny na razvitie i mezhduнародное znachenie Rossii*, “Voen’naya Mysl”, 2008 no. 2.

Legucka A., *Geopolityczne uwarunkowania i konsekwencje konfliktów zbrojnych na obszarze poradzieckim*, Warszawa 2013.

- Legucka A., Szczudlik J., *Breaking Down Russian and Chinese Disinformation and Propaganda About the War in Ukraine*, "Strategic File PISM" 2023, no. (2) 123, Retrieved from: <https://www.pism.pl/publications/breaking-down-russian-and-chinese-disinformation-and-propaganda-about-the-war-in-ukraine>
- Liik K., *War of obsession: Why Putin is risking Russia's future*, "European Council on Foreign Relations", 2022, <https://ecfr.eu/article/war-of-obsession-why-putin-is-risking-russias-future/>
- Mearsheimer J. J., *Why the West is principally responsible for the Ukrainian crisis*. "Economist", 2022, <https://www.economist.com/by-invitation/2022/03/11/john-mearsheimer-on-why-the-west-is-principally-responsible-for-the-ukrainian-crisis>
- Menkiszak M., *Winning the war with Russia. The West's counter-strategy towards Moscow*, "Point of View OSW" 2023, No. 89, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/point-view/2023-04-26/winning-war-russia>
- Solonevich I. L., *Narodnaya Imperiya*, Moscow 1991.
- Sraders S., *Small Baltic States and the Euro-Atlantic Security Community*, Cham 2021.
- Teh Ch., *Former Russian PM says the Baltic states 'will be next' if Ukraine loses its war against Russia*, "In Insider", 14.06.2022, <https://www.businessinsider.com/ex-russian-pm-says-baltic-states-next-if-ukraine-loses-2022-6?IR=T>
- Tolz V., Hutchings S., *Truth with a Z: disinformation, war in Ukraine, and Russia's contradictory discourse of imperial identity*, "Post-Soviet Affairs", 2023, vol. 39, no. 5, 347–365, <https://doi.org/10.1080/1060586X.2023.2202581>
- Uhlin A., *Post-Soviet Civil Society. Democratization in Russia and the Baltic States*, London-New York 2006.
- Ulinskaitė J., Garškaitė-Antonowicz R., *The populist Far Right in Lithuania during Russia's war against Ukraine*, Vilnius 2023.
- Vargulis M., *Latvijas drošība Krievijas agresijas kontekstā. Ko esam mācījušies no kara Ukrainā*, 2023, <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/zinu-analize/latvijas-drosiba-krievijas-agresijas-konteksta-ko-esam-macijusies-no-kara-ukraina.a497858/>
- Walt, S. M., *Liberal Illusions Caused the Ukraine Crisis*, "Foreign Policy", 2022, <https://foreign-policy.com/2022/01/19/ukraine-russia-nato-crisis-liberal-illusions/>
- Zhiltsov S. S., Zonn I. S., Ushkov A. M., *Geopolitika kaspiskogo reyona*, Moscow 2003.

